

TÜRKİYE'DE YAHUDİ AZINLIĞI İÇİNDE FARKLI OLMAYA ÇALIŞMAK

Rıfat N. Bali

Burada anlatmaya çalışacağım vaka, 1990'lı yılların başından itibaren Türkiye'de gayrimüslimlerin halen yaşamakta olduklarını ani bir şekilde keşfedip azınlıklar ile ilgili araştırma ve incelemelerde bulunan bilim adamlarının veya aynı konuda yazan gazetecilerin hiç bir zaman değinmemiş oldukları bir durumu tasvir ve tahlil etmeye yönelik olacaktır. Bu durum bir gayrimüslim cemaat içinde cemaat çoğunluğunu temsil ettiklerini farz eden elitlerden ve entelijensiyadan oluşmuş bir yönetimin kendi üretmiş olduğu fikir ve davranış standartlarıyla şekillenmiş bir "iyi hal ve gidiş" normları manzumesine aykırı davranan cemaat mensuplarına karşı ne tür bir tavır takındığıdır.

Bugün burada bu tür davranışlar sergilemiş olan bir toplum olarak incelenecek olan topluluk, Türkiye Yahudi cemaatidir. Verilecek örnekler ise bir yandan kişisel serüvenimden, diğer yandan ise cemaat içinde oluşturulan yerleşik ve yaygın değer yargılarının dışına çıkmaya cüret etmiş cemaat mensubu diğer Yahudi bireylerine karşı oluşmuş olan tepkilerin, cemaatin resmi yayın organı olan

Şalom gazetesine yansımış olan örneklerinden oluşacaktır.

Yahudi Toplumunu Belirleyen Özellikler

Bu tepkilerin nedenlerini iyi tahlil edebilmek için Türkiye Yahudi cemaatinin çok belirleyici bir özelliğinden bahsetmek gereklidir.

Türkiye Yahudi cemaatini Türkiye'deki diğer gayrimüslim cemaatlerden ayıran en önemli özellik Yahudi cemaatinin elitlerini teşkil eden büyük iş adamlarının ve cemaat entelijensiyasınının 1980'li yılların başından beri yurt dışında, ve özellikle ABD kamuoyunda, Türkiye'nin tanıtımını üstlen(diril)miş olmalarıdır. Bu üstlen(dir)me misyonu 1989 yılında kurulmuş olan 500üncü Yıl Vakfı¹ ile de resmî bir görünüm kazandı.

Tanıtım ögesinin esas ve belirleyici unsur olduğu bir ortamda, Yahudi toplumunun dışarıya yansıtılan görünümü de gerçeklere pek uymayan idealize edilmiş bir görünüm arz etmek zorunda kaldı. Bu ideal görüntü Türkçeyi iyi konuşan ve yazan, yani Türkleşmiş, karışık evliliklerin yüksek oranlara ulaşmadığı, dolayısıyla Müslüman bir ülkede geleneklerini muhafaza etmiş olan, ve refah düzeyi Türkiye ortalamasına göre daha üst düzeyde olan burjuva, modern ve Türk toplumuyla bütünleşmiş bir Yahudi toplumu manzarası arz etti. Türkiye Yahudi toplumunun elitlerinin Türkiye'yi tanıtma misyonunu üstlen(diril)miş olmaları Türkiye Yahudi cemaati tarihinin anlatım şeklini de oldukça etkiledi. Bu tarih anlatımı Türk kamuoyunda mevcut olan yerleşik kanaate, ve tanıtım unsurunun son derece egemen olduğu bir ortama uygun olarak, aykırı noktaları temizlenmiş ve "ezelden ebede huzurlu bir yaşam" cümlesiyle özetlenebilecek bir şekilde tezahür etti.

Standart Dışı Ürünlerden Örnekler

Başta Türk kamuoyu olmak üzere dış dünyaya yansıtılmak

¹ 500üncü Yıl Vakfı, Sefarad yani İspanyol asıllı Yahudilerin, 1492 yılında İspanya'dan kovulmalarının akabinde Osmanlı İmparatorluğu'na göçlerinin beş yüzüncü yılı olan 1992 yılını, Osmanlı İmparatorluğu'nun Yahudilere karşı göstermiş olduğu engin hoşgörüsünü dünyaya tanıtmak ve kutlamak amacıyla kuruldu.

istenen görünümün böyle temizlenmiş, sterilize edilmiş ve mak-
yulanmış bir görünüm arz etmesi arzulanan bir toplumsal or-
tamda ve cemaatte, bu formata aykırı sayılabilecek davranışla-
rın, düşüncelerin ve yazıların akıbetlerinin ne olacağı aşağı yu-
karı bellidir. Es kaza bu tür aykırı görüşler ortaya çıkarsa, bun-
ların cemaatin vasatını yansıtmadıklarını özellikle vurgulamak,
yani *marjinal* olduklarını belirtmek, böylece Türk ve yabancı
kamuoyuna bu tür düşüncelerin Türkiye Yahudi toplumunun
ezici çoğunluğunda yerleşik yaygın düşünceyi yansıtmadıklarını
vurgulamak. Diğer yandan o toplum içinde "hali vakti yerinde"
konumuna henüz terfi etmemiş olan bağımsız genç zihinleri bu-
landırmayıp, sorgulayıcı ve eleştirel olmaya eğilimli olan bu
muhtemel genç insan potansiyelinin "kötü yola sapmasını" en-
gellemek.

Cemaatin kendi tespit ettiği standartlara aykırı davrananlara
karşı gösterilen bu tür tepkilerin nedenleri her bir vakaya ve
şahıstan şahısa göre değişmektedir. Örneğin konu evlilik ve ko-
nuk, magazin ve medya dünyasının aşına adlarından Cem
Özer'in eşi Yahudi asıllı Esin Maraşlıoğlu olunca tepkiler bir
tür türlü, konuk, iş adamı Cefi Kamhi olunca bir başka türlü ol-
maktadır. Cemaatin yayın organı *Şalom* gazetesinde yer alan
bir söyleşide Esin Maraşlıoğlu, Yahudi asıllı eşinden boşanma
ve Cem Özer'le evlenme şeklinde sonuçlanan ilk evliliğini anla-
tırken şöyle konuştu: "Cemaatimizin de getirdiği çok ağır yük-
ler olduğuna inanıyorum. İnsanlar doğdukları günden itibaren
programlanıyorlar ve onun dışına çıkamıyorlar. Bunun bedelini
de her neslin ödediğine inanıyorum. Hep zincirlere bağlı bir
program içinde yaşamak durumunda kalınıyor. Bunun dışına
çıkan herkese farklı bir gözle bakılıyor bizim Yahudi cemaatin-
de. Bu kuralları kim koydu? Biz... Ve kendi koyduğumuz kural-
ların esiri oluyoruz" (Tarablus: 1998). Gayrimüslim toplumlar
için kendi dinlerinden olmayan bir kişiyle evlenmenin, asimilas-
yonun en büyük nedeni olduğu herkesçe malûm olan bir or-
tamda, Esin Maraşlıoğlu'nun Cem Özer'le evlenmesi ve bir Ya-
hudi erkekle yapmış olduğu evliliğe kıyasla bu ikinci evliliğinin

gayet başarılı ve kendisinin de çok mutlu olduğundan söz etmesi, cemaat içinde *Şalom* gazetesinin bu söyleşiye neden yer verdiği şeklinde tepkilere yol açtı. Bu tepkilere karşı da gazetede yayımlanan açıklama ve savunma niteliğindeki bir başyazıda "toplumumuzda çoğunluk belli bir şekilde düşünüyor olabilir. Ancak bu farklı düşünenlerle röportajlar yapılmasını engellemelidir" denerek Esin Maraşlıoğlu'nun *marjinal* bir vaka olduğu özellikle vurgulandı (Ovadya: 1998).

Ancak 24 Aralık 1995 milletvekili genel seçimlerinden önce, sonradan DYP'den İstanbul milletvekili seçilecek olan milletvekili adayı iş adamı Cefi Kamhi'nin *Sabah* gazetesinde yayımlanan söyleşisinde, eşinin ve çocuklarının Müslüman olduklarını söylemiş olması ve bunu Yahudi kimliğini ikinci plana iten, o kimliğin üstünü örten, Yahudiliğini mazur gösteren bir unsur gibi takdim etmiş olması (Akman: 1995) ise Yahudi toplumu içinde gözle görülür herhangi bir tepkiye neden olmadı. Bu tür çifte standartlı bir davranışın muhtemel izahı ise Esin Maraşlıoğlu ile Cefi Kamhi'nin kamusal alandaki konumları itibariyle Yahudi cemaati içinde mevcut olan, kişilerin önemleri hiyerarşisinde değişik kademeler işgal etmeleri idi. Bu nedenden dolayı Cefi Kamhi'nin milletvekili seçilmiş olmasının Yahudi cemaatine referans olarak getirdiği katma değerle, milletvekili kimliğiyle Yahudi cemaati -resmî makamlar nezdindeki ilişkileri kolaylaştırıcı işlevinden dolayı, henüz milletvekili adayı iken yapmış olduğu bu söyleşi kolayca unutuldu, görmezlikten gelinebilir.

Prof. Cem Behar ile 1992 yılında yapılan bir söyleşide de Prof. Behar'ın "hasbelkader bu cemaatin içinde doğdum" demesi ve Yahudi cemaatinin geçmişte Türk toplumuyla entegre olmak için gerekli çabayı sarf etmemiş olması ve de Yahudi toplumundan kayda değer çapta bir bilim adamı veya sanatkârın çıkmamış olması yönündeki aslında doğru, nesnel ve eleştirel olan tespitleri de Yahudi toplumunun entelijensiyasının infialine yol açtı (Behmoaras: 1992). İnfiale ilk tepki Prof. Cem Behar'ın dile getirmiş olduğu görüşün "aykırı" olduğunun vur-

gulanması şeklinde oldu (Molinas: 1992). Daha sonra Yahudi toplumunun entelijensiyasına mensup bir kişisinden gelen bir diğer tepki ise entelijensiyanın haleti ruhiyesini şu sözlerle ibret verici bir şekilde yansıttı: "Yahudi-Türk kişiliğimde Prof. Cem Behar ile cemaatimizin diğer akademik unvan sahibi zevatı ile duyduğum gibi gurur duyamıyorum." Bu sözleri sarf eden zat daha sonra bu tür "aykırı" görüşlere sahip olanlara karşı takınılacak tavrı çok veciz bir şekilde özetledi: "Son olarak *Şalom* gazetesini idarecilerine de birkaç sözüm var: muhakkak ki müessif bir seçim yapılmış... Yahudileri dışlayıp horlayan yeter sayıda yabancı yok mu ki, kendisi kabullense de kabullenmese de bizim bir bireyimiz olmasına rağmen hakkımızda ön yargılı bir görüş içinde olan biri ile söyleşme ihtiyacını duyduunuz? (...) Tamam söyleşiyi yaptınız, öyle pek sıra harici, dahiyane açıklamalarla karşılaşmadığına göre bu tür görüşlerin yayınlanması ile de gerekli mi idi? Yok, eğer maksat bu türün de aramızda mevcut olduğunu belirtmek idi ise, o da lüzumsuz: bu ender görülen mevcudiyeti nasıl olsa hepimiz biliyor, kendi kendilerini aramızdan ayırmış olan bu gibilere biz de hiç yoklarmış gibi davranıyoruz. Siz de aynı şeyi yapabiliydiniz ... ve dünya dönmeye devam ederdi" (Yaşova: 1992).

Prof. Cem Behar'ın söyleşide sarf etmiş olduğu "hasbelkader Yahudi" ifadesi cemaat entelijensiyasının resmi öfkesine ve hiddetine mazhar olurken, başka vesilelerle aynı ifadeyi kullanmış olan iş adamı İshak Alaton'a karşı gösterilen tepki ise gayriresmi ve yumuşak oldu, ayrıca *Şalom* gazetesine de hiçbir şekilde yansımada (Serbest Kürsü: 1996). Tıpatıp benzer iki olayda duyulan rahatsızlığın Prof. Cem Behar'a karşı resmi ve gayet ağır bir üslupla, İshak Alaton'a da gayriresmi ve yumuşak bir şekilde yapılmasının, yani çifte standardın izahı yine her iki kişinin medyadaki karizmaları, Yahudi cemaati açısından cemaate "yararları" ve bu faktörlerin bir sonucu olarak Yahudi cemaatinin içinde mevcut olan önem hiyerarşisinde işgal ettikleri yerlerdir. Prof. Cem Behar'ın saygın bir bilim adamı olmasına rağmen, İshak Alaton'a kıyasla Türk kamuoyunda fazla medya-

tik olmaması, ve resmi makamlar nezdinde bir kolaylaştırıcı işleve sahip bulunmaması nedeniyle Yahudi cemaati içindeki hiyerarşide o kadar da önemli yeri olmamasından dolayı kendisi cemaat elitleri tarafından kolaylıkla gözden çıkarıldı.

Maksat Film Çekmek Değil "Güzel" Bir Cemaatin Filmini Çekmektir

Tanıtım unsurunun ağır bastığı bir ortamda günlük yaşam da makyajlanıp güzelleştirilir, zira amaç dış dünyaya "güzel" bir cemaat imajı yansıtmaktır. Böyle bir maksat mevcut olunca Nora Şeni'nin yapmış olduğu, Türkiye Yahudi cemaatinin günlük yaşamını konu eden ve 1991 yılında İstanbul'da özel bir gösterimde sunulmuş olan "*İstanbul Eğer Seni Unutursam*" filminde, pişti oynayan ve birbirlerine iskambil kâğıtları atarak şakalaşan Yahudi hanımların filmde yer almış olmaları gösteride hazır bulunan Yahudi cemaatine mensup bireyler tarafından pek hazmedilemedi. Bu kişiler filmin Yahudi toplumunun vasatını ne kadar yansıttığı yönünde Nora Şeni'yi sert bir dille sorgulayıp eleştirdiler. Film sonrası Nora Şeni ile yapılan ve *Şalom* gazetesinde yayımlanan söyleşide de "sence pişti oynayan, oynarken birbirinin kafasına oyun kâğıtlarını fırlatan Türk Musevi cemaati üyeleri toplumun gerçek imajını yansıtabilir mi?" sorusuyla da "güzel" bir cemaat resmine aykırı düşen bu görüntü bir kez daha sorgulandı (Tarabulus, N. ve Behmoaras: 1991). Bu sorgulamaların esas nedeni filmde cemaat yaşamının dış dünyaya, yani yabancılara, "olduğu gibi" yansıtılmış olması idi.

Türkiye Yahudilerinin Tarihini Herkes Araştırsın Ama Yahudi İseniz Sakın Ola "Hoşgörü" Dışında Bir Şey Yazmayınız!

Konu Cumhuriyet dönemi Yahudi cemaati tarihi veya azınlıkların günlük yaşamlarında karşılaştıkları ayrımcılık olup araştırmacıların Yahudi veya Müslüman olmaları halinde de davranışlar büyük farklılık arz etmektedir. Yazarlar Müslüman olunca *Şalom* gazetesinin başyazısına ve sütunlarına konu olup

kendilerine teşekkür edilmesi borç bilinmekte (Ovadya: 1996), yazarlar Yahudi asıllı olduklarında, kendilerine herhangi bir teşekkür borcu söz konusu olmadığı gibi başyaziya konu olma "onuru"na da sahip olmazlar, cemaat tarafından resmen yok varsayılırlar. Bunun nedeni de basittir. Neden, Yahudi cemaatinin geleneksel "apolitik" tavrıdır: Yahudi olarak taraf olmamak, eleştiride bulunmamak, tarihi sorgulamamak. Bu apolitik haleti ruhiyeyi tek bir cümleyle ifade etmek gerekirse, "görmedim, duymadım, bilmiyorum" cümlesi bunu en veciz şekilde ifade edebilir.

Azınlık Davranış Kodları

Yahudi toplumunun dışa yansıtmak istediği görünümünde yer alan en belirgin unsurlardan biri "birlik ve beraberlik" olup, her azınlık toplumunda mevcudiyeti inkâr edilemez dahili sorunlar da "Kırlı çamaşırlar aile içinde yıkanır", "Kol kırılır yen içinde kalır" zihniyetiyle dışarıya, yani dış topluma yansıtılmamaya çalışılır. Bu nedenle her ne kadar dile getirilen eleştiriler tamamıyla veya büyük ölçüde doğruluk payı taşıyorlarsa da bunun aynı toplumun bir ferdi tarafından dış topluma yansıtılması cemaat içinde büyük rahatsızlık uyandırmaktadır. Bu tür nesnel ve eleştirel bir tavır takınma, bir yerde cemaat içinde mevcut olması gereken "birlik ve beraberlik" haleti ruhiyesini bozan davranışlar olmakta, neredeyse cemaat ruhuna bir ihanet olarak anlaşılmaktadır. Prof. Cem Behar'a haddini bildiren cemaat entelijensiyasına mensup kişinin "İnsanlar içinde doğdukları topluluğu ona hayran olacak derecede sevmeğe mecbur olmakla beraber onu eleştirirken küçümsemeler, ondan 'onlar' diye bahsetmezler, onunla kader birliği yaparlar, kendilerini ondan tamamen soyutlamaya kalkışmazlar" sözleri Alexandre Dumas'nın üç silahşörlerinin ünlü "birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için" düsturunu hatırlatır bir "birlik ve beraberlik" dersi vermektedir. Daha sonra da aynı kişi cemaatin uluları olan elitlerinin her şeyi bildiklerini ve farkında olduklarını, ancak muhtemel eksikliklerin dışarıya yansıtılmaması gerektiğini şu söz-

lerle hatırlattı: "Her toplum gibi bizler de güzel-çirkin, kâmil-noksan yanlarımızın gayet iyi bilincindeyiz. Ama bizden de olsa, kendisini toplumumuzun dışında ve üstünde görmek gafletine düşenlerin hakkımızda olumsuz sözler sarf etmeleri, bu sözlerin de kendi basınımızda yayınlanması hiç hoşumuza gitmiyor eski darb-ı meseldir: kol kırılır, yen içinde kalır" (Yaşova: 1992).

Bir gayrimüslim azınlık toplumu olmanın verdiği ve çoğunlukla tarihsel nedenlere dayanan davranış kodlarından biri de "fazla ileri gitmemek"dir. "Fazla ileri gitmeme"nin de çeşitli şekilleri vardır. Örneğin "tehlikeli" konularda, mesela siyasette muhalif tavır almamak, hem "cemaat sözcüsü" hem de "resmi cemaat tarihçisi" şapkalarını taşıyan cemaat önderleri ve "tarihçileri" tarafından büyük bir iştahla benimsenmiş ve resmiyet kazanmış olan tarih anlatımını fazla sorgulamamak. Sefarad Yahudilerin Osmanlı İmparatorluğu'na göçlerinin beş yüzüncü yılının kutlandığı 1992 yılında yoğunluk kazanan panellerde konuşan Yahudi aydınların "ölçüyü biraz kaçırıp" cemaatçe benimsenmiş söylemin, anlatımın ve makyajlı, rötuşlu ve renklendirilmiş fotoğrafın dışına çıkan konuşmalar yaptıklarında ve üstelik bunları yabancılardan oluşmuş bir topluluk önünde ayan beyan yaptıklarında, cemaat vasatının bu tür konuşmalardan duyduğu derin rahatsızlık cemaat mensubu bir kadın yazar tarafından bilge bir ruh doktoru edasını taşıyan bir üslûpla dile getirildi: "Bir süredir Kadın Kitaplığı, Harbiye Cep Tiyatrosu gibi genel yerlerde her şeyi tüm açıklığı ile konuşmak krizine tutulduk. Türkiye'de hoş olmayan durumlar oldu; büyük rahatsızlıklar yaşandı. Ancak sonradan barışan karı-kocalar gibi bunları anımsamanın ne yararı var? Zararı var. Elbette ki bazı şeyler hiç unutulmaz, ancak unutulur gibi yapılır, hatta hiç yaşanmamış gibi davranılır. Bu ruh sağlığı için bire birdir" (Bardavid: 1992).

Resmiyet kazanmış söylemin ve görünümün tüm cemaat mensupları tarafından benimsenmesi, gerek cemaat mensupları, gerekse de cemaati dış dünyaya yansıtan *Şalom* gazetesinin

içeriği için de olmazsa olmaz bir şarttır. Bu şart neredeyse totaliter bir anlayışı da beraberinde getirir ve *Şalom* gazetesinin içeriğinin ne çerçevede olması konusunda bir cemaat üst düzey yöneticisinin şu sözleriyle de kendini ifade eder:

"Şunun ya da bunun imzasıyla çıksa da, bir fikir yazısı, bir yorum, bir tavır alış, toplumdan kaynaklanıyor gibi görünür. Dolayısıyla sorumluluğumuz çok büyük. Her satırda, her sözcükte toplumun görüşü genel menfaate, genel eğilime uygun bir biçimde ifade edilmeli. Yanlış bir söz 25.000 kişiyi bağlar" (Behmoaras: 1994).

Tepkilerin/Davranış Kodlarının Nedenleri

Tüm bu tepkilerin nedeni neredeyse tektir. Cumhuriyetin kurulmasıyla Osmanlı'nın millet düzeninin yerine bir ulus-devlet inşa etme süreci içinde her ne kadar dil, din ve dil tefriki yapılmadan dini ne olursa olsun herkes Türk vatandaşı olarak kabul edildiyse de günlük yaşamda, uygulamada ve kamuoyunda Türk denilince akla Müslüman geldi. Ülkenin çoğunluğunu teşkil eden Müslüman toplum, gayrimüslim azınlıkları yurttaşlık anlamında bir "Türk" olarak görmeyip yabancı olarak gördükleri bir ortamda gayrimüslim toplumlar da, gerek nüfus sayısı olarak kamuoyunda bir baskı unsuru oluşturamadıklarından, gerekse Tek Parti dönemindeki azınlık karşıtı politikalar sonucunda güçleri çok azaldığından bu "yabancı" konumuna pek fazla itiraz etmediler, ettilerse de bir faydası olmadı. Bu ortamda azınlık toplumu içinde eli kalem tutanlardan fikir adamlarına, fikir atamlarından sanatçılara ve iş adamlarına kadar kamuoyu önünde görünürlük ve kabul görmürlük kazanmış olan bireyler cemaatin birer ateşli savunucusu ve simgesi oldular.

Böyle bir ortamda azınlık toplumuna mensup bir bireyin "Doğrucu Davut" gibi davranıp o toplumun edebiyatından tarihin, tarihinden geleneklerine ve toplum içindeki davranışlarına kadar her konuda bizatihi Yahudi cemaati tarafından Türk kamuoyunda resmiyet kazandırılmış olan yerleşik söylemine aykırı davranması imkânsızlaştı. Herhangi bir bireyin buna ay-

kırı davranmasının ve kendi toplumuna eleştirel yaklaşmasının o toplumun tümünün varlığını ya tehlikeye attığı, ya da dışarıya karşı küçük düşürdüğü yolunda cemaat içinde yaygın ve öfke yüklü bir kanaat oluştu. Böylece cemaate nesnel bir bakışla yaklaşıp özeleştiriye bulunmak imkânsız oldu.

Aslında bu öfke yüklü kanaati besleyen unsurlar azınlık toplumunu çevreleyen Müslüman Türk toplumunda mevcuttur.

Bu unsurların bir tanesi Yahudi toplumunun Türk toplumunun vasatına göre daha modern, Batılı ve kozmopolit bir görünüme sahip olması, bunun da genellikle milliyetçi ve muhafazakâr değerlere sadık vasat bir Türk toplumu üzerinde yarattığı, sinirliliğe varan rahatsızlıktır. Bir diğer unsur ise kamuoyunun fazla düşünmeden ve tefrik yapmadan bir kişinin lafını, onun Yahudi kimliğini ön plana çıkararak, tüm bir cemaate mal etme gayretidir. Kozmopolit/Batı kültürüyle yoğrulmuş Yahudi bireyi ile muhafazakâr değerlere bağlı Türk toplumu arasında doğabilecek muhtemel gerginliğin en iyi örnekleri, Taha Kıvanç müstear adıyla yazan gazeteci Fehmi Kuru'nun *Zaman* gazetesinde yazmış olduğu yazılarında görüldü. Fehmi Kuru, Yahudi toplumundan oldukça kopuk yaşayan sanatçı Nedim Saban'ın Dr. Stress lâkabıyla yapmış olduğu radyo programında yer alan konular ile manken Yusuf Azuz'un özel hayatında sergilediği davranışlarının Türk toplumunun vasatının değer yargılarına aykırı olduklarını yazdı. Fehmi Kuru Yahudi cemaatinin yaşlı ve aynı zamanda bilge elitlerine çağrıda bulunarak Yusuf Azuz ve Nedim Saban gibi çizgi dışı davranan kişilere "bu kadar yeter hizaya girin" ikazını yapmak zorunda olduklarını, bir değil, iki ayrı kez hatırlattı (Kıvanç: 1994).

Bir aydının bu tür ikazlarda bulunma yetkisini kendinde görmesi bir yerde, Türkiye'de gayrimüslim azınlık cemaatler ile Müslüman Türk toplumu arasında mevcut olan ve tarihten bu yana gelen ilişkilerin bir sonucudur. Bu ilişkilerin geçmişte oldukça rahatsız ve sürtüşmeli olması nedeniyle her iki taraf da belli bir statükoda, belli bir ortak kanaatte buluşmuş, uzlaşmış ve anlaşmışlardır.

Bu da bir gayrimüslim azınlık toplumu ve o toplumun bir ferdi olarak haddini ve manevra kabiliyetinin sınırlarını bilmek, Türk toplumunun vasatının milliyetçi ve muhafazakâr değer yargılarına sahip olduğu bir ortamda cemaat olarak bu değer yargılarına aykırı bir davranış sergilememektir. Bu davranış kodlarını da bir hayat felsefesi olarak toplumun bireylerine ve onların ortak hafızalarına nesilden nesile aktarmak da, aile düzeyinde her anne ve babanın, cemaat düzeyinde ise cemaat liderlerinin görevi olmaktadır.

Bir küçük gayrimüslim cemaatin mensubu olup aynı cemaatin yaratmış olduğu davranış kodlarına ve yaşam profiline uygun olarak yaşamak ve davranmak Nora Şeni'nin sözleriyle "boğucu", Esin Maraşlıoğlu'nun sözleriyle de "zincirlerin içinde yaşama" olmaktadır. Bu ortamdan uzaklaşan bireyler artık o toplumun vasatını temsil etmemelerine rağmen aynı bireylerin, medyada aşına adlar olmaları halinde Yahudi toplumu gerektiği an gayet pragmatik bir yaklaşımla onları kucaklamayı ihmal etmez. "Geveze" lakaplı Yahudi asıllı TV sunucusu Cozi Zalma mensubu olduğu Yahudi toplumunda rastlanan vasat erkek profilini "tekstil işi yapan, Pazar günü sinemaya giden, Cumartesi geceleri Türkçe bara gidip müzik dinleyen, yılda bir kez Bodrum veya Antalya'ya giden ve en kısa zamanda ailesinin uygun bulduğu kızla evlenip 45 yaşından sonra onu aldatan" ifadesiyle çizerek Yahudi toplumuna son derece eleştirel yaklaşmış olmasına rağmen (Alev: 1997) cemaatin entelijensiyası aynı kişiyi "TV ve radyolarda showmanlık yaparak Türk Yahudisinin her alanında görev yapabileceğini topluma kanıtlayan" sözleriyle referans olarak kullanmayı ihmal etmez (Ovadya: 1998). Yahudi dinine mensup olmayan kişilerle yapılan evliliklere kesinlikle karşı çıkan aynı Yahudi toplumu, Müslüman bir eşi ve çocuğu olduğunu referans olarak kullanan Cefi Kamhi ile de "otuz beş yıl aradan sonra Meclis'te Müslüman olmayan ilk milletvekili" sıfatıyla da gurur duyabilir.

Son yıllarda her vesileyle sözü edilen "hoşgörü" söyleminin 1992 yılında yapılan kutlamalarla medyada yoğun bir şekilde

kullanılmasına neden olan, bunun sonucunda da "hoşgörü" denince akla hemen "Osmanlı ve Yahudiler" gelen medyatik bir ortamda hoşgörünün bayraktarlığını yapan Yahudi toplumunun, kendi mensuplarına karşı davranışı son derece ibret vericidir. Kendini çevreleyen çoğunluk Müslüman toplumu, kendisini "öteki" durumuna sokmuş olmasını büyük bir hoşgörü ile karşılayan ve bunu hayatın doğal bir parçası olarak kabullenen Yahudi toplumunun, söz konusu kendi mensupları olunca onlara karşı sergilemiş olduğu hoşgörü fukarası tavrı karşısında ciddi bir şekilde düşünmek gerekmektedir.

Kişisel serüvenime gelince. Ben yazılarımla daha çok Türkiye'de yaşayan Yahudi asıllı bir yurttaş olarak Türk toplumu ile bir Yahudinin veya Yahudi cemaatinin toplumsal ve siyasi ilişkilerini gerçekçi bir şekilde tespit ve tahlil etmeye, Türkiye Yahudi cemaatinin tarihine de alışlagelmiş "hoşgörü" ve "huzur" söylemi dışında yaklaşmaya çalıştım. Başta gayri resmi ve bireysel olarak destek gördümse de çok kısa süre sonra bana bu konuda ölçüyü kaçırıp fazla yazıp çizmenin "tehlikeli" olduğu münasip bir lisanla hissettirildi. Bunun ikinci aşamasında da Yahudi cemaati içinde hemen "marjinal" bir vaka olduğuma dair bir kanaat oluşturuldu. Takınmış olduğum bu tavrımla cemaatin birlik ve beraberlik ruhuna ve dolayısıyla yeknesak davranış kodlarına aykırı davranmış olduğumdan, bazı cemaat mensupları beni bir dönem Yeşilçam filmlerinin vazgeçilmez figürlerinden olan "kötü ve kalles adam"ın mükemmel bir örneği olarak gördüler.

Bu konuşmamı kişiselleştirmek istemediğimden bu serüvenin ayrıntılarına girmeyeceğim, ancak cemaat elitleri tarafından bana atfedilmiş bulunan sıfatlara baktığımda kendimi zaman zaman Türkiye'de halen yayımlanan veya ileride yayımlanması muhtemel gazetelerin başlıklarına benzetmekteyim: "*Radikal*", "*Muhalif*", "*Asabi*", "*Marjinal*". Bana atfedilen bir diğer sıfatın iyi bir film adı olabileceğini de düşünüyorum: "Yağmuru Tersine Yağdırmaya Çalışan Adam".

Kaynakça

- Akman, Nuriye (1995) "Cefi Kamhi ile Röportaj", *Sabah*, 12 Kasım.
- Alev, İzzet (1997) "Buyrun Efendim, Hoş Geldiniz Geveze Show'a", *Şalom*, 30 Nisan.
- Bardavid, Beki (1992) "Bütünleşmek ile Sinmek" *Şalom*, 18 Mart.
- Behmoaras, Lizi (1992) "Cem Behar Münzevi Bir Yahudi Türk Aydını", *Şalom*, 5 Şubat.
- Behmoaras, Lizi (1994) "Naim Güteryüz: Bir Görev Anlayışı", *Şalom*, 30 Mart.
- Kıvanç, Taha (1994) "Bir Ödül Deneyimiyle", *Zaman*, 11 Mayıs.
- Kıvanç, Taha (1994), "Sıcağı Sıcağına Tepkiler", *Zaman*, 17 Mayıs.
- Molinas, İvo (1992) "Tartışmaya Çağrı", *Şalom*, 12 Şubat.
- Ovadya, Silvyo (1996) "Tarihten Bir Yaprak", *Şalom*, 28 Şubat.
- Ovadya, Silvyo (1998) "Şablonun Dışı", *Şalom*, 11 Şubat.
- Rozental, İzel (1996) "Yelda", *Şalom*, 4 Aralık.
- Tarabulus, Nana ve Behmoaras, Lizi (1991) "Empresyonist Bir Çekim Üzerine", *Şalom*, 27 Kasım.
- Tarabulus, Zelda (1998) "Geveze: Cozi Zalma", *Şalom*, 4 Şubat.
- Tarabulus, Zelda (1998) "Kadın gibi Kadın Esin Maraşlıoğlu", *Şalom*, 4 Şubat.
- Yaşova, Anri "Şalom'a Yollanan Mektup", (1992) *Şalom*, 26 Şubat.
- "Serbest Kürsü" (1996), *Şalom*, 4 Ocak. 16/07/99.